

SZEMLE KÖNYVEK

UTAZÁSOM LEÍRÁSA. VÁGOVITS KÁROLY ÚTINAPLÓJA

Szerkesztette Fogarassy Zoltán. Magánkiadás, Debrecen, 2022, 120 oldal

A Távol-Kelet országairól magyar szerzőtől magyarul olvasható beszámolók között alighanem az első, de mindenképpen az első jelentős, Andrassy Manónak (1821–1891) köszönhető. A fiatal gróf részt vett az 1848-as pákozdi csatában, majd a szabadságharc leverését követően még 1849-ben elhajózott a távoli Ázsiába. Az utazással töltött tizenegy hónap alatt megfordult Indiában, Batáviában (a mai Indonézia), Kantonban és Hongkongban is. Élményeit az *Utazás Kelet-Indiákon (Ceylon, Java, Khina, Bengal)* című, saját rajzaival illusztrált művében 1853-ban jelentette meg. A nagyhatalmi ábrándokat dédelgető bécsi udvar már a Monarchia keretei között 1869-ben kereskedelmi és hajózási szerződést kötött a Sziámi Királysággal, a Kínai Birodalommal és a Japán Császársággal. Ennek köszönhetően a „Keletre, magyar!” jelszóval egyre több magyar ember is eljutott a Távol-Keletre, s így elsősorban e három távol-keleti országról íródott tudósítások és leírások száma is megszorodott. Több magyar misszionárius, tudós és más utazó tapasztalatai és élményei a hazaküldött és a korabeli sajtóban megjelent cikkek formájában váltak ismertté. Azonban szép számmal akadtak olyan szerzők is, akik útjukról vagy útjaikról akár több kiadást megért, népszerűnek mondható könyvet is megjelentettek.¹ Voltak olyan, távol-keleti utazások alkalmával készült naplók, amelyek létezéséről lehetett tudni, de például Zichy József (1841–1924) ázsiai útinaplója csak a 2013-as kiadását követően válhatott ismertté a nagyközönség előtt.²

Az Osztrák–Magyar Monarchia kereskedelmi és hadihajóin az egyszerű tengerésztől a hajóorvosig sok magyar teljesített szolgálatot, így feltételezhető volt, hogy létezniük kell olyan naplóknak is, melyeknek szerzői kevésbé közismertek, vagy kifejezetten ismeretlenek a történettudomány számára. A feltételezés 1988-ban nyert bizonyosságot, amikor az egyik budapesti antikvárium árverésén felbukkant egy bizonyos Greguss György tengerész naplója, amely Csonkaréti Károly haditengerészeti szakíró gondozásában, reprint kiadásban lett hozzáférhetővé szélesebb olvasórétegek számára.³ Greguss „keleti” útján ugyan csak Egyiptomig jutott, de írásának felbukkanása azzal a reménnyel

<https://doi.org/10.24391/KELETKUT.2024.1.153>

¹ Pl. Bernáth Géza (1845–1882), Lóczy Lajos (1849–1920), Zichy Jenő (1837–1906), Gáspár Ferenc (1861–1923), Cholnoky Jenő (1870–1950), Baráthosi Balogh Benedek (1870–1945), Bozókó Dezső (1871–1957), Kompóthy Jób (1879–1938), Vay Péter (1863–1948) stb.

² *Gróf Zichy József utazásai. I. Ázsiai útinapló 1875–76.* Szerk. Zichy Mihály. Budapest, 2013.

³ Greguss György, *Utazás Keleten 1881 Ő Felsége „Zrínyi” Korvettjén.* Budapest, 1988.

kecsegtet, hogy a későbbiekben más hasonló tengerésznaplók is előkerülhetnek.⁴ Az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészet-történetének elismert szakértője, Nagy Miklós Mihály monográfiájának a „Hétköznapi utazói” című fejezetében már megemlítette a Távól-Keleten is járt Tordy Nándor nevű torpedómester naplóját.⁵ Tordy eladdig ismeretlen naplójának részleteit unokahúga, a költő és műfordító Bede Anna (1926–2009) jelentette meg 1993-ban.⁶ A szerény terjedelmű kiadvány sajnos nem tartalmazza a napló teljes szövegét, és a szépíró rokon a publikált részeket is a saját írásaival elegyítve adta közre. Tordy 1910-ben Pólából indulva 1914-ig járta a térséget, többször megfordulva Kínában és Japánban.

Az általam bemutatott *Utazásom leírása. Vágovits Károly útinaplója* című munka értékes kiegészítése a korábban említett forrásközléseknek. Vágovits diáriumát dédunokája, Fogarassy Zoltán rendezte sajtó alá, és 2022-ben jelentette meg magánkiadásban. A szerkesztő nem betűhív formában adta közre a naplót, s ha már így tett, mindenképpen szerencsésebb lett volna – egy szakértő bevonásával – a kínai, japán és koreai helyneveket a megfelelő, egységes latin betűs átírásban is megadni.

Vágovits Károly a napló elején hét olyan hajót sorol fel, amelyen szolgált, azonban részletesebben csak az SMS Leopardon, illetve az SMS Kaiserin Elisabeth-en eltöltött időszakról ír. Előbbin 1907. szeptember 10. és 1908. október 19. között (bő 13 hónapig) szolgált, utóbbin pedig 1909. szeptember 9. és 1910. november 25. között (14 és fél hónapig). Többek között eljutott Kínába, Japánba, Koreába, a mai Vietnámba, Indonéziába, Ceylon szigetére és a Fülöp-szigetekre is. Összesen valamivel kevesebb mint ötven ázsiai városban járt ez idő alatt, némelyikben többször is megfordult. A kevésbé jelentős, kisebb városoknak rövidebb, a nagyobb városoknak hosszabb bejegyzéseket szentelt. Mindegyik városról leírja, hogy akkoriban milyen fennhatóság alatt állt, szól a lakosságról, és rendre beszámol a város szépségeiről is, valamint kivétel nélkül feltünteti a kikötés, illetve a kifutás dátumát és pontos idejét, továbbá az út hosszát. A kötet végén található a szerkesztő által készített térkép, amely Vágovits Károly hajóútját ábrázolja.

A magyar utazó 1908. október 19. és 1909. szeptember 9. között nem egész 11 hónap szolgálati időt töltött Pekingben. A kínai főváros bemutatásának tehát

⁴ Ezt a feltételezést támasztja alá, hogy a recenzió leadása után, 2024 nyarán közreadták a haditengerész Kántor Géza (1877–1925) útinaplóját, amelyet az SMS Saida korvett fedélzetén 1895. október 5. és 1897. április 3. között megtett világkörüli út során írt. Ld. a Vasi k. u. k. Matrózok Közhasznú Alapítvány gondozásában megjelent munkát: *A chinai hős. Kántor Géza története*. Szerk. Bálint Ferenc et al. [Szombathely], 2024.

⁵ Nagy Miklós Mihály, *Boldog békeidők haditengerészei. A k. u. k. hadiflotta utazástörténete*. Budapest, 2003, 402–406.

⁶ Bede Anna, *Hadihajón Kínában. Egy magyar tengerész naplójából (1910–1914)*. (Z-füzetek, 45.) Budapest, 1993.

hosszabb terjedelmű bejegyzést szentelt, amely a korábbiakhoz hasonlóan tartalmazza annak rövid leírását, szól az ottani nyugati kirendeltségekről, valamint egy rövid bejegyzésben megemlíti, hogy részt vett az uralkodásának végén, élete utolsó tíz évében házi őrizetben tartott, 1908. november 14-én elhunyt Guangxu császár (1875–1908), valamint az őt egy nappal túlélő Cixi anyacsászárné (1835–1908) temetésén. Vágovits Károly tehát a 20. századi kínai történelem rendkívül fontos fordulópontját közvetlenül megelőző időszakban járt Kínában, nevezetesen a kétezeréves császárság intézményének 1911-es összeomlása előtt, naplója alapján ő ebből semmit nem érzékelt.

Japánban is többször megfordult, néhány évvel a szintén döntő jelentőségű, 1904–1905 közötti orosz–japán háború után. A naplóbejegyzésekben maga is megemlíti, hogy mikor 1908-ban Porth Arthurban járt – ennek a helynek is hosszabb bejegyzést szentelt –, akkor még láthatóak voltak a háború okozta károk nyomai.

A könyv kordokumentum értékét emeli a szövegekői illusztrációkként közreadott több mint másfélszáz, Vágovits által Szingapúrból, valamint Kína és Japán több városából hazaküldött képeslap fotója. Sajnos a könyv nem tartalmaz külön listát az illusztrációkról, amely lehetővé tenné pontosabb meghatározásukat. Mindezek ellenére a magánkiadásokra gyakorta nem jellemző módon igényes, négyszínnyomással, fényes műnyomó papíron készült keménytáblás könyv nem csupán rendkívüli történeti és kultúrtörténeti forrás, de egyben bibliofil élmény is.

Kiemelendő, hogy a magánnaplókra általában jellemző, hogy a szerzőik figyelmét leginkább a Távol-Kelet egzotikumai vagy a tengeri út viszontagságai (például egy tájfun) kötik le, és a feljegyzések magánjellegéből adódóan – mint ezúttal is – nem törekednek a nagyobb közönség történeti, politikai tájékoztatására. Alacsonyabb iskolázottságuk miatt a nyelvismeret hiányában általában nem is nagyon értik a kor történéseit és a politikai összefüggéseket. Ennek ellenére Vágovits Károly naplója újabb értékes forrás előkerülését jelenti, és mindenképpen öröndetes, hogy egyre több ehhez hasonló forrásközlő munka jelenik meg és válik elérhetővé a tudomány számára.

Mátyás Anna Réka